

Vinya, vins i territori a les Valls del Corb: vincles i oportunitats

Jornada tècnica

VERDÚ, dimecres 11 de maig de 2016

La vinya i el vi a les terres de Lleida: pagesia, paisatge i experiència històrica

**Enric Vicedo Rius
Departament d'Història
Universitat de Lleida**

A Tàrrega, la normativa de 1280 Establiment de vinyes e horts:

Primerament establiren que nuyl hom ne nuyla fembra no guos entrar en vinya ne en ort sens volentat daquel de qui serà. E si ho fa que pach XII drs. per ban de dia; e de nit V sous, e desfaçe la tala o el dan aquel de qui la vinya o lo ort serà.

Itm. Si negun porch entrara en safra que pach IIII drs. per ban refeyt e restituijda la tala que farà.

Itm. Si oveyles entraren en camp ne en vinya ne en ort ne en loch vedat que cascuna vegada pach I dr. per ban.

Itm. Si bestia grossa entrara en neguns daquests lochs damunt dits que pach II din. de ban de dia, e IIII de nit, e reface la tala; e aquels II diners que son més avant de ban de nit sien daquel qui o dirà als paers.

Que nuyl podador ques loch no sen gos aportar ceps, la prohibició de endur-se llenya o ceps:

Que tot podador quis loch a podar no sen guos aportar ceps ne leynd a aquel dia ques logarà, ne a aquel de qui serà la viyna no len leix aportar. E qui contra aço farà pach XII drs. per ban.

Pere III ordenà el 15 de setembre de 1340, a petició del comú de Tàrrega, que es respectessin els privilegis targarins consistents en la prohibició d'entrar verema i vi forasters a la ciutat de Tàrrega

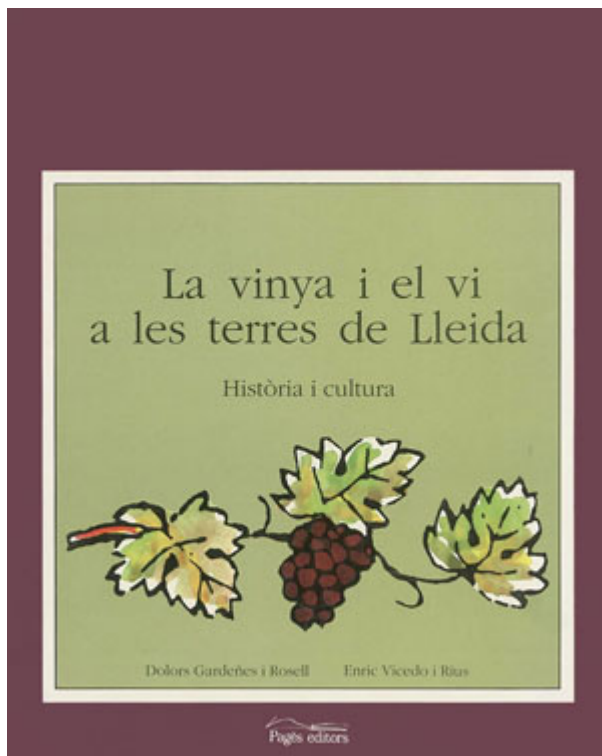
Consell de 22 de juliol de 1364:

El Consell atenent que es fa molt dany en les vinyes encarrega als pahers que busquin quatre bons homens i que'ls sien donats la meitat dels bans per ço que lo terme e les possessions sien millor guardades... Primerament quels dits guardians agen a prometre e jurar que dací a la festa primer vinent de Sant Luch guardaran e seran bons, fels, leals e diligents en guardar la vila e lo terme de Tarrega e totes les possessions dominis de la dita vila.

Crida del comú de Tàrrega, el 1551:

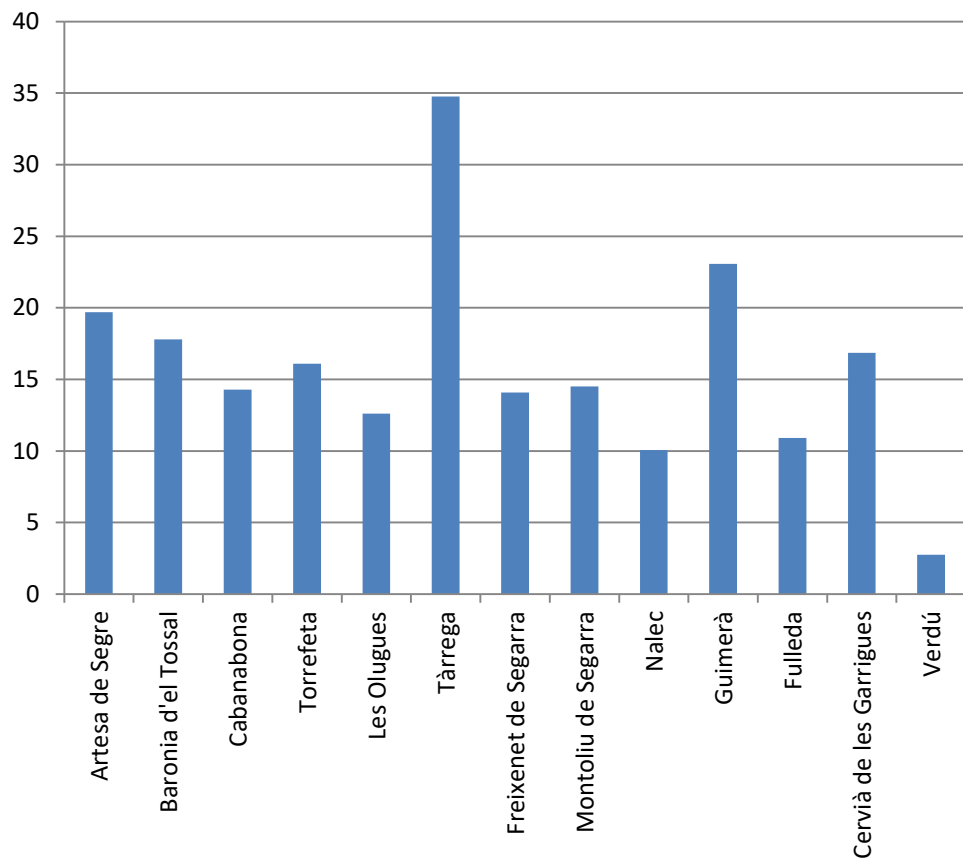
... que com per speriència se sie vist he se vega los bous de quiscun dia fer grans danys he diversos en los terrenos he termens ha hont sian, e per ço lo honorable Consell volent obviar a dits danys ha agut colloqui sobre assò, age determenat e feta conclusió que de aquesta hora en avant ningu que tenga bous en lo terme de la present vila hi termens circumvehins de dita vila no gose ni presumeque pastuar ni fer pasturar dits bous en propietats algunes, axí de vinya plantades com camps sinó que aquelles fossen hermes ho que fossen pròpies dels amos de dits bous...

Gardeñes, D. i E. Vicedo (1993), *La vinya i el vi a les terres de Lleida. Història i Cultura*. Lleida: Pagès editors.

Lleida		Estado por menor de los Plmos Vendimia	
		Que en el presente año de 1746 han entrado por las Puertas de esta Ciudad, y se han encontrado en las Caxas de dichas Puertas en gerando el día 18 de Octubre de Mil Ocientos y quarenta y seis.	
<u>Puente.</u>		<u>Madalena.</u>	
En 18 de Octubre 1746 entraron		En 18 de Octubre 1746 entraron	
por dicha Puerta		-----	
En 19 de dho entraron		En 19 de dho entraron	
En 20 de los mismos entraron		En 20 de los mismos entraron	
En 21 de los mismos		En 21 de los mismos entraron	
Desde 22 de Octubre a 4 de Novbre		Desde 22 de s - a 4 de Novbre	
-----		-----	
174.		1631.	
226.		1417	
241.		1111.	
212.		573.	
101.		611.	
<u>954=</u>		<u>5343=</u>	
<u>Doteros.</u>		<u>Sⁿ Antonio.</u>	
En 18 de Octubre 1746 entraron		En 18 de Octubre 1746 entraron	
En 19 de dho entraron		En 19 de dho entraron	
En 20 de los mismos entraron		En 20 de los mismos entraron	
En 21 de los mismos entraron		En 21 de los mismos entraron	
Desde 22 de Octubre a 4 de Novbre		Desde 22 de s - a 4 de Novbre	
-----		-----	
679		412.	
742.		225.	
552.		347.	
434.		174.	
322.		109.	
<u>2795=</u>		<u>1337=</u>	

Cuenta en dinero de el producto de vendimia de Lérida, que presenta Francisco Blasi, su colector en el año 1746. Registre 197, Arxiu Municipal de Lleida.

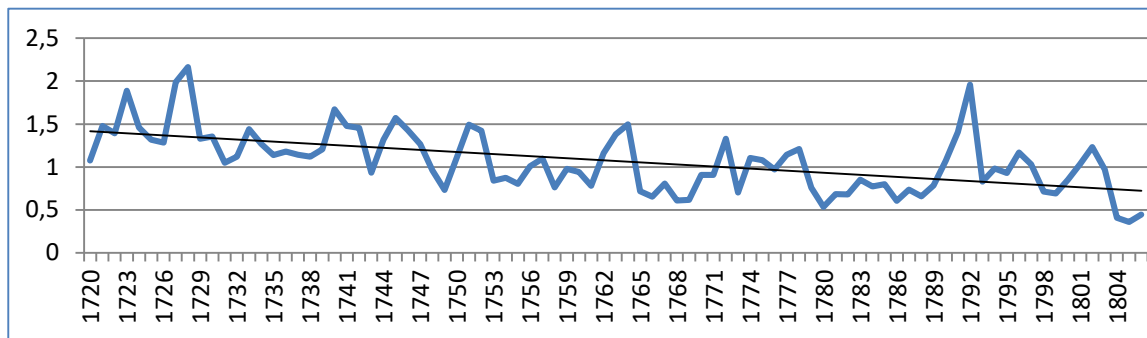
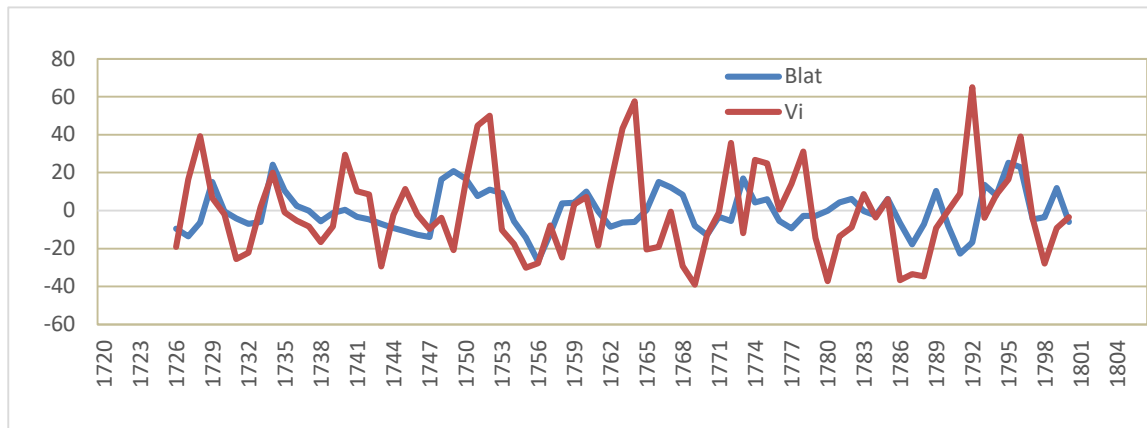
	Tàrrega 1716	Tàrrega 1728
campà	1.434	secà 2.148,0
		regadiu 499,4
vinya	1.071 (34,75%)	180,4 (5,96%)
olivera	577	196,87 + 588,9 dispersa

	Verdú 1716	Verdú 1730
campà	2.756	1905,24
vinya	84 jornals (2,76 %)	336,43 jornals (12,28 %)
olivera	200	490,08

Segons el cadastre, Arxiu Històric de Lleida.

Dades de Pierre Vilar per a
Barcelona [*Catalunya dins
l'Espanya Moderna*, v. 3]

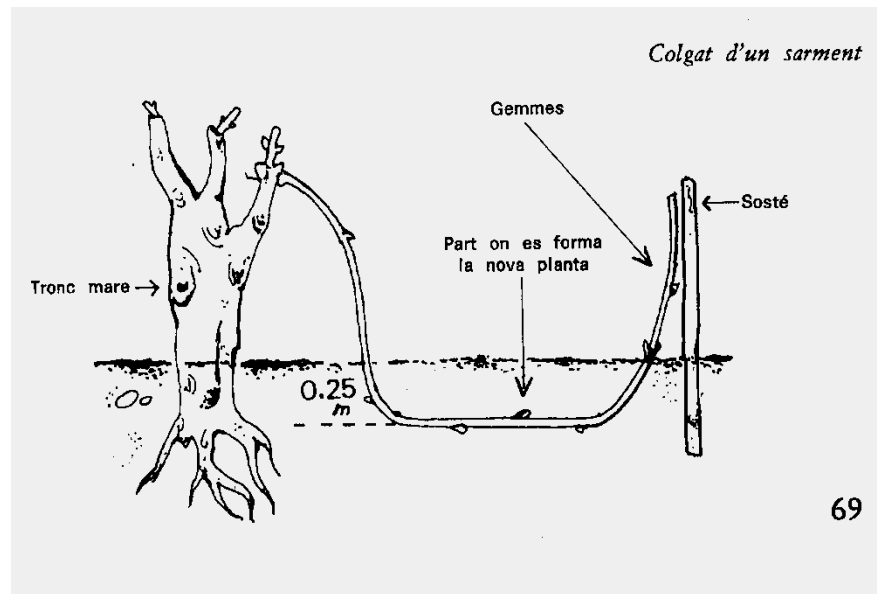
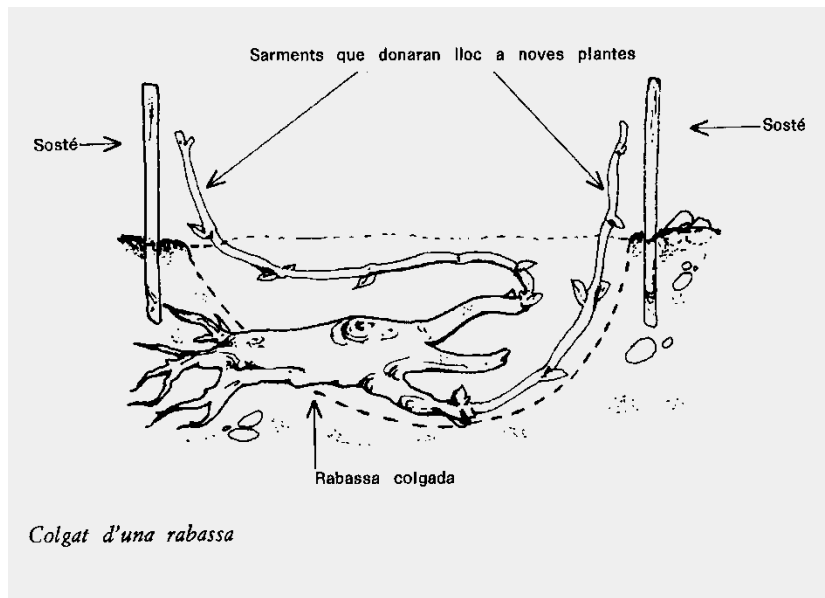
Moviment cíclic

Quarteres de blat que
compra una càrrega de
verema

Contracte de rabassa morta

- mentre no morissin dos terços dels ceps, màxim 50 anys a partir del segle XVIII.
- a més del cost de plantar els ceps es donava al voltant d'un terç o un quart del raïm produït

Jornales por hectárea y cosecha según la Cartilla Evaluatoria de Balaguer, 1850. Calidad media^[1]

Regadío	
Cereales	63,66
Cáñamo	132,55
Llegums (dos cosechas, habones y judías)	100,76
Habichuelas	54,96
Viña	54,04
Secano	
Cereales	12,82
Olivos	38,93
Viña	28

^[1] Respecto a la viña en regadío, no se incluye el cortar y conducir la uva; en la viña de secano no se incluye sarmentar, vendimiar y transportar las uvas. Respectivamente los costes de estos dos grupos de actividades equivaldrían a unos 8 y a unos 14 jornales, que habría que añadir a los datos del cuadro.

Vicedo (2002), "Estacionalidad y productividad del trabajo en un marco tecnológico tradicional : Cataluña Occidental, 1750-1890", *Historia Agraria*, 27, pp. 101-131

Estacionalidad de las tareas agrarias en la Cataluña Occidental.

Explotación (ubicación y cronología)	Enero	Febrero	Marzo	Abril	Mayo	Junio	Julio	Agosto	Setiembre	Octubre	Noviembre	Diciembre
Viña de Santa Magdalena (Cervera, 1803-1806)	-	-	podar, recomponer márgenes, cavar, regar, hacer "formiguers", "emprimar", hacer injertos	"emprimar", hacer injertos, arrancar malas hierbas	"mantornar", "aixadar", podar cepas, arrancar malas hierbas, regar, desterronar	"aixadar", "mantornar", segar, trillar, cubrir "formiguers", podar cepas	-	trillar, cubrir "formiguers", mantener el estercolero, despedregar	recoger nueces, "tercejar", desterronar, cubrir "formiguers", mantenimient o del estercolero	vendimiñar y transportar la vendimia, desterronar, preparación del riego, regar, sembrar y traer estiércol, mantenimient o del estercolero, recoger nueces, hacer "formiguers", podar	sembrar y traer estiércol, mantenimient o del estercolero, tareas sobre el sembrado y sobre el barbecho, hacer "formiguers", producción de vino, desterronar	-
La Femosa (Lleida, 1787-1791)	-	-	labrar, arrancar piedra, recomponer márgenes, tapar barrancos	labrar, limpiar la balsa, arrancar malas hierbas	labrar, arrancar malas hierbas, segar la cebada	limpiar la era, segar trigo, cebada y avena, trillar trigo, cebada, avena y centeno, labrar	labrar, trillar cebada y avena	limpiar la balsa, labrar, transportar paja, cavar	sembrar cebada, sacar estiércol y labrar	labrar, sembrar trigo y avena	sembrar, reconstruir la espona	-
Mariola (Lleida, 1787-1791)	-	cavar, podar y sarmentar, regar	cavar, cavar habones, limpiar la acequia y regar	cavar, cavar habones, arrancar malas hierbas, hacer caballones para las judías, limpiar ramal y márgenes, regar	regar, cavar	segar trigo, segar habones	trillar habones, trillar el trigo, recolectar las judías, labrar y regar	regar, regar las judías, recolectar judías	estercolar	labrar, vendimiñar, sembrar trigo y sembrar habas	estercolar, hacer caballones, sembrar habones, sembrar	regar
Usona (Lleida, 1787-1791)	podar y sarmentar	podar, sarmentar, regar, limpiar los olivos, cavar	cavar, podar y sarmentar, limpieza de la acequia y ramal, mantenimient o de instrumentos de riego y riego	cavar habones, arrancar malas hierbas	regar	segar habas, segar y atar habones, segar el trigo	trillar el trigo y transportarlo, labrar y cavar	-	-	vendimiñar y transportar la vendimia en carro, sembrar	recolectar aceitunas, labrar, transportar estiércol	-
Gardeny (Lleida, 1787-1791)	podar y sarmentar	podar, sarmentar, regar, limpiar los olivos, cavar, labrar, plantar olivos	cavar, cavar el viñedo, estercolar los olivos	regar, regar olivos, limpiar olivos, injertar olivos	labrar, cavar, limpiar el viñedo, cavarlo y labrarlo.	segar y trillar la cebada, cavar y podar	-	-	regar olivos	vendimiñar y transportar la vendimia	recolectar acetiuna	labrar

Varietats de vinya a les terres de Lleida abans de la fil·loxera, 1889

1895: extensió de la fil·loxera a la zona plana

LÉRIDA	
Balaguer.....	Pansé, moscatel, trobat, mataró, sumoll, garnacha, macabeo, ribot, trepat, picapoll, rojal, neral, salsench, moscatel, parrell, malvasia, ysaga.
Cervera.....	Mataró, morastel, pansé, sumol, garnacha, trobat, picapoll, trepat, macabeo, rojal, cuatendra, salsench, neral, bromet, parrell, ysaga.
Lérida.....	Pansé, mataró, morastel, trobat, garnacha, sumoll, trepat, picapol, macabeo, ribot, rojal, ull de llebre, bromet, cuatendra, malvasia, neral, moscatel, tempranillo, tintorero híbrido, Pedro Jiménez, palomino.
Seo de Urgel.....	Trepata, morastel, vidamone, trobat, sumoll, salsench, pansé, ribot, macabeo, rojal, malvasia, moscatel.
Solsona.....	Morastel, pansé, trobat, trepat, mataró, salsench, macabeo, sumoll, garnacha, neral, rojal, malvasia, picapoll, bromet, ysaga, parrell, vidamone.
Sort.....	Moscatel, trepat, trobat, neral, garnacha, moscatel, rojal.
Tremp.....	Moscatel, trepat, trobat, neral, garnacha, pansé, macabeo, moscatel, ribot, teta de vaca, cuatendra, malvasia, parrell, ysaga y rojal.

Varietats de vinya segons el tipus de vi Província de Lleida, 1889 Partits judicials		
Balaguer	vi blanc vi negre	pansà, malvasia, moscatell, macabeu mataró, monastrell, garnatxa
Cervera	vi blanc vi negre	pansà, malvasia, macabeu mataró, sumoll, garnatxa, cuatendra
Lleida	vi blanc vi negre	macabeu, malvasia, pansà monastrell, mataró, garnatxa, ull de llebre
La Seu d'Urgell	vi blanc vi negre	macabeu, moscatell vidamone, sumoll, monastrell
Solsona	vi blanc vi negre	malvasia, macabeu, pansà monastrell, neral
Sort	vi blanc vi negre	— monastrell, neral, garnatxa
Tremp	vi blanc vi negre	moscatell, macabeu monastrell, garnatxa, neral

Dirección General de Agricultura, Industria y Comercio. *Avance estadístico sobre cultivo y producción de la vid en España, formado por la Junta Consultiva Agronómica*, 1889, Madrid, Tipografía de L. Péant e Hijos, 1891.

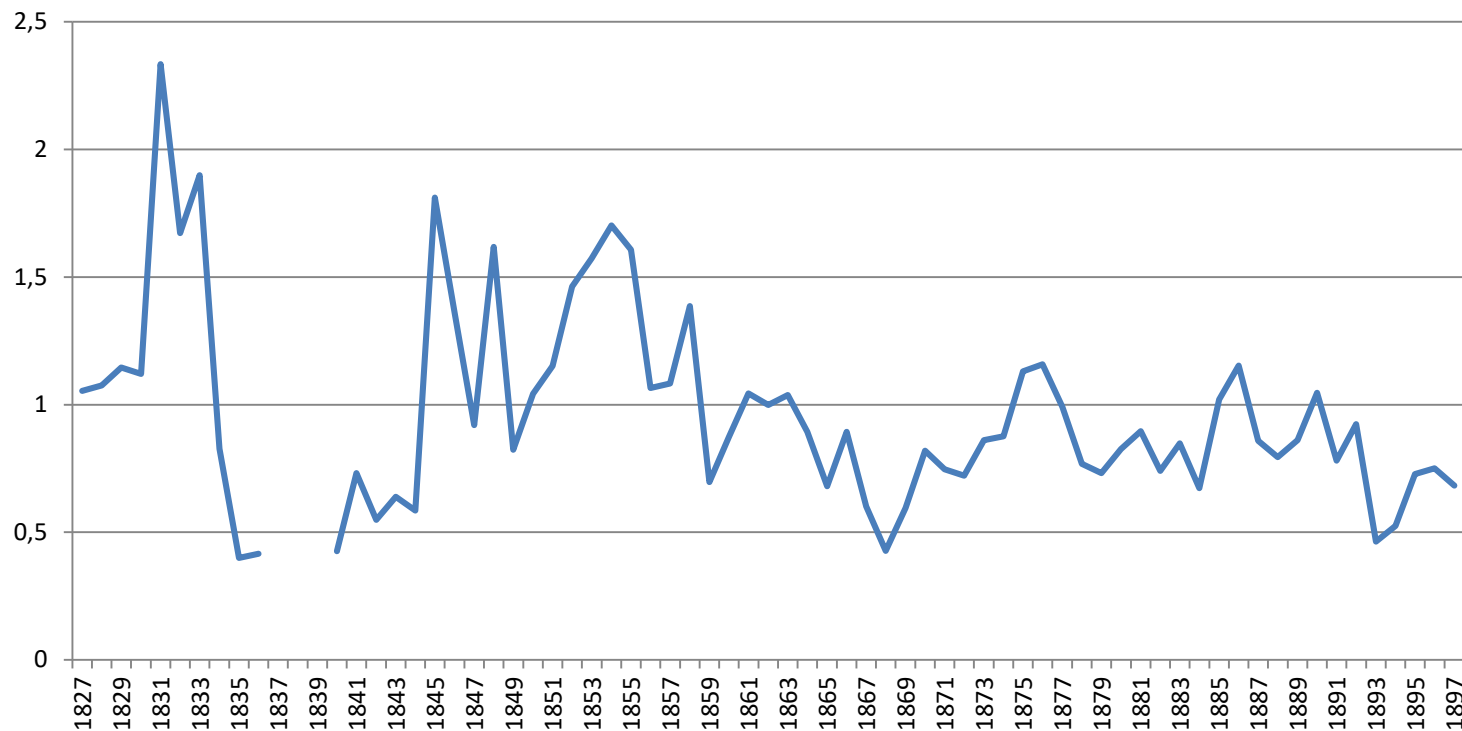
Distribució de la vinya per partits judicials. Ha (1889)				
Partits	Secà	Regadiu	Total	% superfície cultivada
Balaguer	21.241	5.965	27.206	32,27
Cervera	33.171	1.947	35.118	61,67
Lleida	23.457	10.856	34.313	33,55
Seu d'Urgell	3.769	234	4.003	16,19
Solsona	10.448	89	10.537	54,76
Sort	143		143	0,77
Tremp	7.458	299	7.757	32,01
Vielha				
Totals	99.687	19.390	119.077	35,29

Font: JUNTA CONSULTIVA AGRONÒMICA, *Avance Estadístico sobre cultivo y producción de la vid en España formado por la Junta Consultiva Agronómica, 1889*, Madrid, 1891.

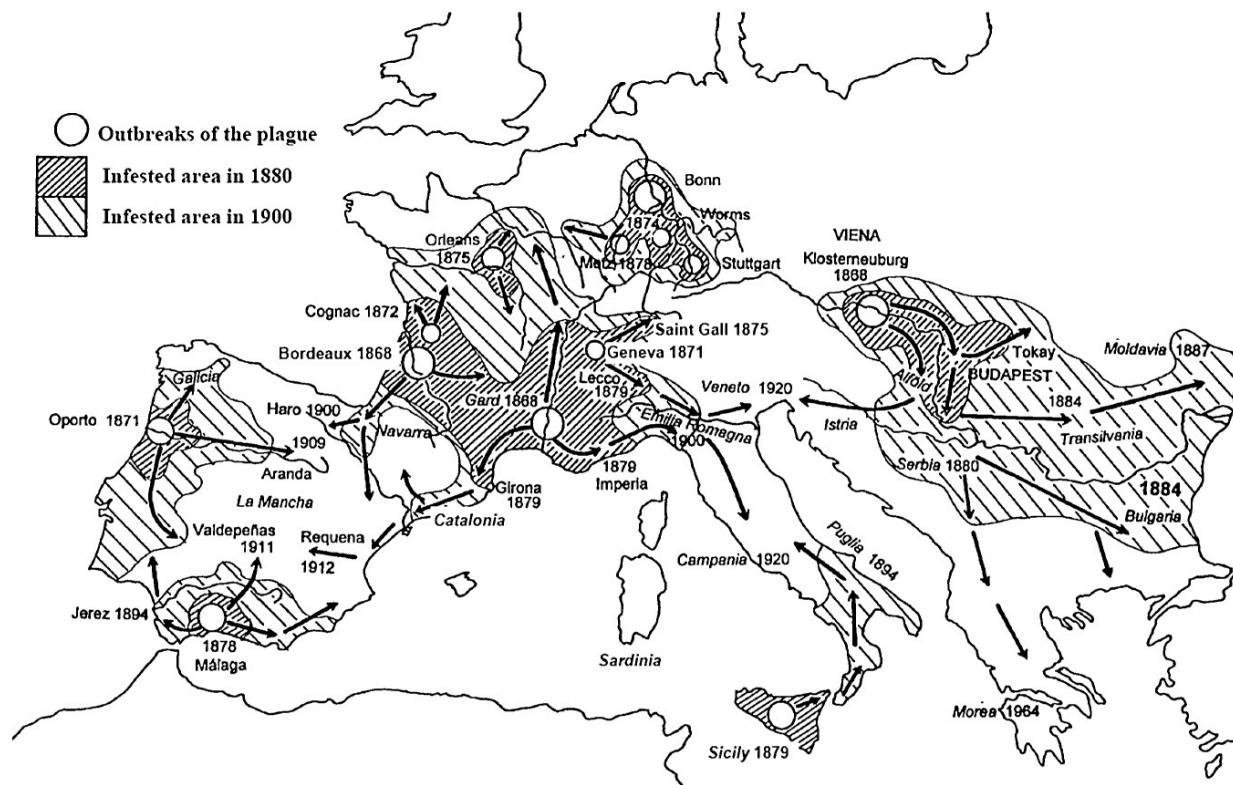
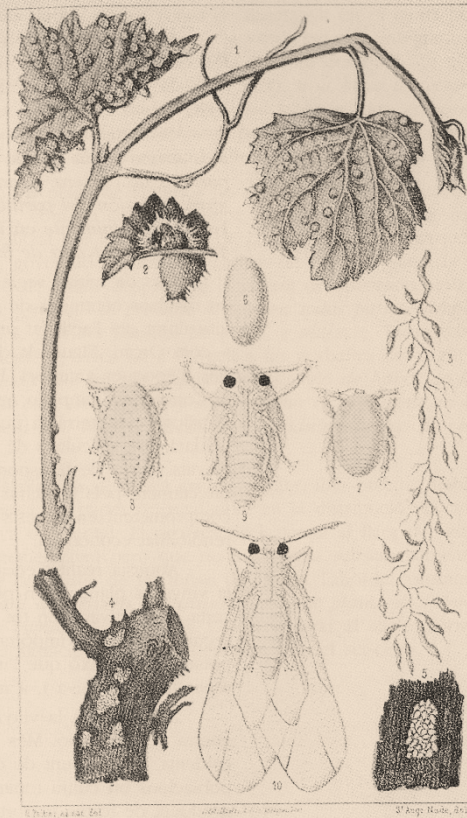
Poble	Blat quarteres	Ordi quarteres	Ametlles quarteres	Oli roves	Vi càntirs
Sarroca de Lleida	10.000	6.000	400	10.000	-
la Granadella	18.000	28.000	700	20.000	10.000
la Pobla de Cèrvoles	400	4.000	250	16.500	40.000
l'Albi	10.000	25.000	-	20.000	80.000
el Cogull	500	500	200	4.000	-
Granyena	1.000	800	500	4.500	-
Maials	37.500	25.400	3.200	55.000	33.000
les Borges Blanques	12.000	8.000	-	25.000	17.000
Llardecans	7.000	9.000	-	10.000	16.000
Vinaixa	500	500	-	5.500	14.000

Produccions principals en diferents poblacions garriguenques, 1883
Font: Registre 1610, secció segle XIX, Arxiu Municipal de Lleida.

HI de blat que compra un HI de vi, mercat de Balaguer 1827-1897)

(1999), "La petita empresa agrícola a Catalunya. Estructura i dinàmica històrica a la Catalunya occidental (1850-1930)" a Vicedo Rius, E., ed., *Empreses i institucions econòmiques contemporànies a les terres de Lleida, 1850-1990*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs.

1868 França
1879 Empordà
1895 terres de Lleida

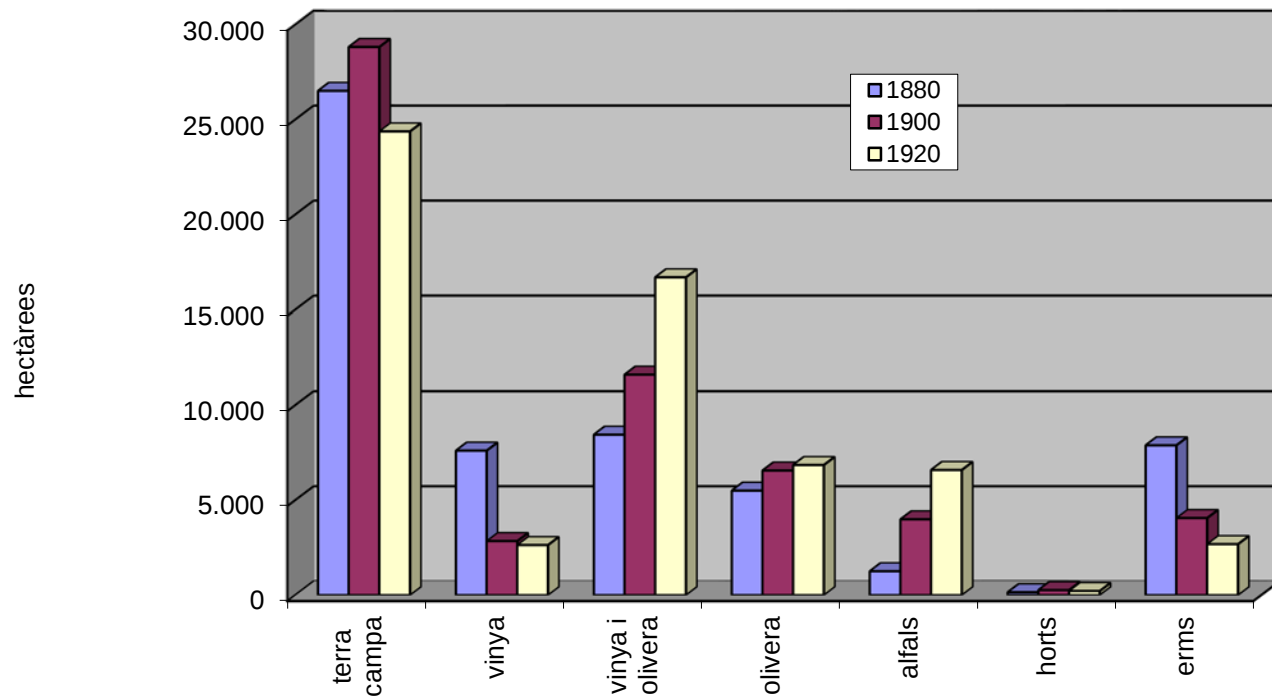
Figure 1. The spread of the grape Phylloxera plague in Europe, 1868–1920.

Source: Adapted from Piqueras, Filoxera en España, p. 106.

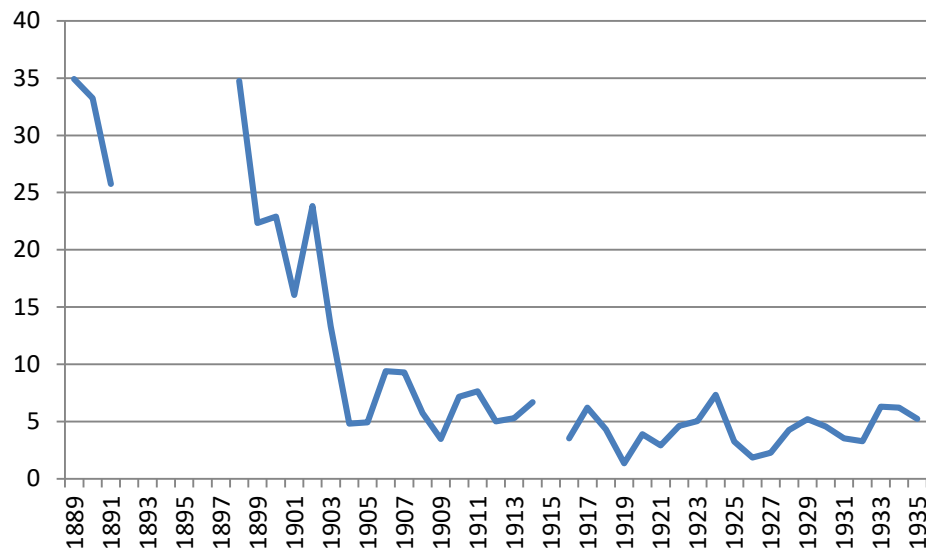
Zona	Superfície del vinyar primitiu, Ha				Superfície plantada de vinya americana, Ha			Superfície no reconstituïda, Ha		
	destruïda	invasida	indemne	total	reconstituïda sobre antiques vinyes	plantada fora	total	destruïda i plantada d'olivera	destruïda i destinada a altres aprofitaments	total no reconstituïda
Alta muntanya	4.314	0	0	4.314	256	18	274	351	3.707	4.058
Conca de Tremp	6.521	145	8	6.674	1.206	19	1.225	841	4.474	5.315
Baixa Montanya	18.792	405	516	19.713	1.782	100	1.882	4.322	12.688	17.010
Segarra	34.182	683	234	35.099	3.854	825	4.679	10.185	20.143	30.328
Urgell	22.031	626	203	22.860	4.812	587	5.399	10.560	6.659	17.219
Occidental	14.272	410	258	14.940	635	92	727	4.807	8.830	13.637
Garrigues	16.151	49	102	16.302	798	177	975	6.114	9.239	15.353
Total	116.263	2.318	1.321	119.902	13.343	1.818	15.161	37.180	65.740	102.920

Font: JUNTA CONSULTIVA AGRONÓMICA, *La invasión filoxérica en España y estado en 1909 de la reconstitución del viñedo*, Imprenta de los Hijos de M.G. Hernández, Madrid, 1911.

Distribució de cultius a l'àrea regada pel Canal d'Urgell

Font: "Canal de Urgel. Estadística de la superfície adherida...", a *Estadístiques: població, superfícies, produccions (finals segle XIX, principis segle XX)*. Capítol 9, article 4, grup A-4. Arxiu de la Comunitat de Regants dels Canals d'Urgell.

Producció de vi de la província de Lleida
com a percentatge de Catalunya

Font: *Anuarios*. Ministerio de Agricultura.

Recuperació de la vinya a Verdú (expedients, c. 1906)

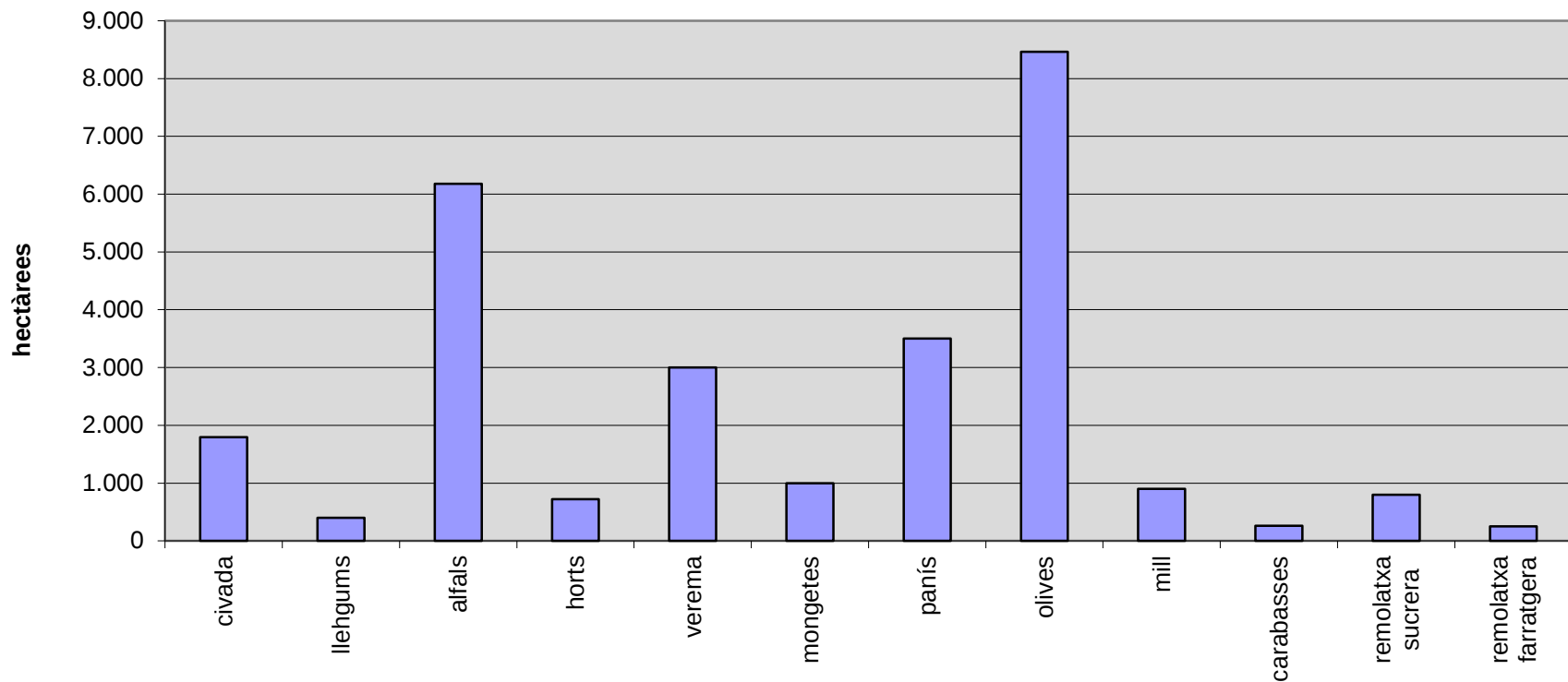
Ha	exp.	%
0.01-2	192	51,2
2.01-4	108	28,8
4.01-6	44	11,7
6.01-8	13	3,5
8.01-10	6	1,6
+ de 10	12	3,2
	375	100

“Expedients sobre la
reconstitució del vinyar”, Arxiu
Municipal de Verdú.

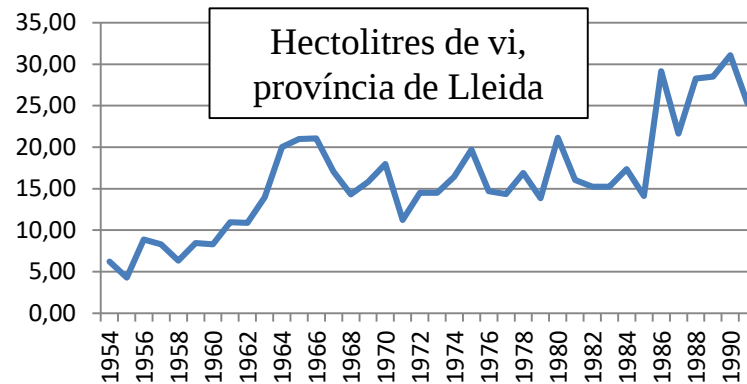
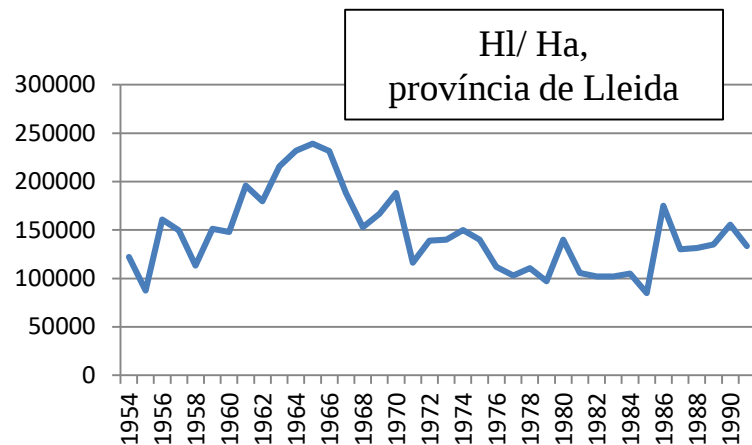
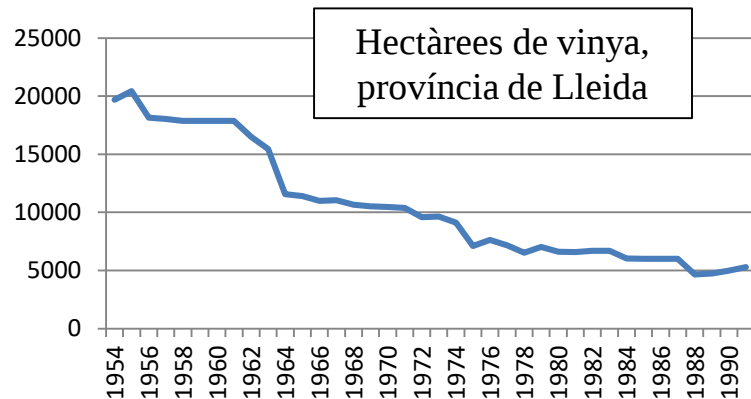

Celler cooperatiu d'Espluga de Francolí, 1912

Distribució de cultius a l'àrea regada pel canal d'Urgell, 1941

Font: : “Resumen de los productos obtenidos y valoración de los mismo en el ejercicio de 1941”,
Cap. VII, Art. XI, Grup C, nº 57, Arxiu de la Comunitat de Regants dels Canals d'Urgell.

Font: *Anuarios*. Ministerio de Agricultura.

Hectàrees de vinya,
província de Lleida

	únic	associat	total
1933	7.661	21.966	29.627
1944	12.010	9.060	21.070
1950	11.514	8.071	19.585
1960	10.430	7.440	17.870
1970	3.400	7.070	10.470
1980	6.369	100	6.469
1991	5.277		5.277